

Аңсны ахьзрбагақәа рақцауы

Валери Гамгия диижътеи
– 80 шықаса

■ Валери Валикәа-ица Гамгия, збашәтәреи зтыхымтәкәеи рыла Аңсны аңтыгъы зыгъахәнашәуоу сахьаышәу, графикау, фыханцау. Аңснытәи АССР-и Қырттәулатәи ССР-и зәақсаз-тәиз асахьаышәу, Аңсны СС-СР-и рсахьаышәуәа Реидгыла алахьыла, Аңсны Жәлар рфорум «Аидгылар» ағәтә иалагылаз, Аңсны Ахьаытқарратә Бираки Агерби дравторуп.

1960 шықәсазы Кәтолтәи ақытәтә школ даналга, Ақәатәи асахьаышәуәтә школ аңны иаарытә астудия дтәлеит. Иара асахьаышәуәтә имаз ағәкәкәреи аеазышәуәреи ирыбозураны, рақәкә цыбаа мбақәа итара иацитдарц дтәле-

ит асахьаышәуәтәи Қарттәи академия аграфика афакультет. 1971 шықәсазы уи афакультет ибзиазаны далгеит, идипломтә усумтә иахьзын «Аңсны иахьа». 1972 шықәсазы Аңсны асахьаышәуәтә Реидгыла еиғәнаауаз ацәуырақәтәкәа дрылахьын, иусумтәкәағы ахәақшәа иргәақхон, ахәшәра бзиа роухьан. Ахьычтәи журнал «Амцабз» аңны сахьаышәуәтәи хадас дықан.

Валери Гамгия 1974 шықәсазы СССР асахьаышәуәтә Реидгыла ашқа дрыдыркылеит. Уи ихьз иузақәымтәхауа иамадоуп ихәфсыз ашәышықәса 70-тәи ашықәсқәа раан Аңсны амонументалтә Қазара. Гамгия имонументалтә фрескақәа, ипанноқәа атоурихтә, аетнографиятә, асахьаркыратә цак дурымоуп. Урт иреиуоуп – «Аңстазаара атла», «Шьардаамтә», Ақәа, асааита (1977), Члоу ақытан «Абраскыыл» (1981 ш.) ухәа егыртгы.

Члоу ақытан акультура Аәназы шәыга хәшала иацитаз, ф-композициак рыла еибарку имонументалтә усумтә ду «Абраскыыл» азы ианашьан Д.И.Гәлиа ихьз зху Аңсны Ахьаытқарратә премия.

«Гамгия ирғиара даара хьырацәала еиларсуп, асахьаышәуәтәи ихәтә еснагь иегидшәон, формак иетеигзар итахымызт. Валери ус сахьаышәуәтәи хәа ихәәжәара азхон. Ирғиаратә цтазаара хациркит графикк иахьсабала, убри аганашьала даара аинтерес атоуп иусумтә «Сара с-Аңсны». Абракағы аграфикафәи даагылар итахымызт, итыхымтәкәа рғәи аинтерес

изатқан аңшәыгы», – иазгәалтон асахьаышәуәтәи Ольга Воицеховска-и-Брендель.

Валери Валикәа-ица Гамгия аңсуа жәлар рмилағ-хәкәиттәратә қәпара активла далахьын. 1977-1979 шықәсқәа рзы жәлар реизарақәа реиқәаақәа дыруазәкын.

1992 шықәсазы Аңсны Ахьаытқарра агеральдикатә символқәа рақцаразы аконкурс рылахьан.

В.В. Гамгия иқәитаз Агерби Абираки рескизқәа ахьаытқарратә комиссия иаднакылеит, 1992 шықәса ииуле 23 аңны Аңсны Ахьаытқарра Иреихазоу Асовет аилатәарафәи ишықәуыргәған.

1992-1993 шықәсқәа рзы Аңсны жәлар Рҕыңыңтәулатә еибашьра ашықәсқәа раан Валери Гамгия Гәдоуҕа дықан. Иара иациттеит ахьаытқарратә хамтәкәа рхәфә: Леон иорден, «Аңсны Афырхатәи» «Агәымшәарази» амедалқәа. Урт атыхәтәнтәи иусумтәкәа рақәхәит. Ипстазаара далцит 1992 шықәса октябрь 21 азы.

Аңсадыл ағәақһа илшамтәкәа рзы Аңсны Рақхьатәи Ахада Владислав Арзынба ипстазаара даналтә ашьтахь 1994 шықәсазы В.В.Гамгия ианешьейт Леон иорден.

В.В. Гамгия иусумтәкәа шьтоуп Аңсны Ахьаытқарратә милағтә сахьатә галереи, акультура Лыхьнтәи Аханы абжәратә школи, акультура Мацаратәи ақытәтәи Қни ркны, иара убас Москва, Санкт-Петербург, Майкәап ухәа ахатәи коллекциакәа рғәи.

Лев Кәйтәни иара убас Донбаска агуманитартә акциакәа рымқәағара атәи далацәажәеит. 2014 шықәса рахыс Аңсны Донецки Лугански агуманитартә цыраара рнағоит. «Хәра уахь рақһаза ицаз хреиуан. Жәахәарада, халшарақәа митәык идумзаргы, ихәлшоз ала зегьы қәхтәон. Убри нахыс иарбоу арегионқәа рнапхғәцәеи хәреи аимадара гәгәа хәбжәоуп», – ихәеит аминистр. 2022 шықәса рзы Аңсны Донбаска идәықәнтәеит 200 тонна инарзынағшуа агуманитартә еидара – азыржәтә, афатә аалыцқәа, ашәыр, ацитрустә шәырқәа. 2023 шықәсазы идәықәхәеит 80 тонна, сынтәа – 10 тонна инареиҳаны. «Уажәы ақһа агуманитартә партиа иқәуыршәара хәфәуп. Хминистрра ичыдоу ахықһаызаларта амоуп. Ағәзыхәәреи алшарей змоу зегьы апара ахьахырықһаызалаша йкоуп. Урт ағарақәа рыла хәибашьцәа ацхыраара рытахоит. Иахықһаызалахо ағаратә малқәа реиқәуыршара зегьы афинансқәа Рминистрра ала ахылақшра атахоит. Ичыдоу ахықһаызаларта аномер хәсит ағәи ианахтәит», – ихәеит Лев Кәйтәни.

Ичыдоу ағәылазаашьақәа рзы Аминистрра иара убас Ичыдоу арратә операцияфәи итахаз Аңснынтәи хәибашьцәа рықсыба аағара еиғәнаауеит. «Донбас имқәақысуа Ичыдоу арратә операцияфәи 47-ык хәруаа тахахейт. Хәра урт рықсыба аңсадыл ахь раағара хәахы иахгәит, ихәлшо ала ари аус анағзара хәезахшәоит. Иарбоу аамтәзы Аңсныка иаахгәит итахаз 27-ык хәибашьцәа рықсыба. Аинтернационалтә бригада «Пятнашка» аибашьцәа рымацара рақәзам, урт рхықһаызарафәи йкоуп Аңсны иалцыз, Урыстәыла еиуеицшым ақалақкәа ркынтәи аибашьрахь аақһара заузгы», – инацшыны иазгәеит аминистр.

Иажәа ажәан, иус нағзан

Афырхатә ихьз кашәазом

Шарида ТОРЧУА

■ Аңсны Аңыңыңтәулатә еибашьра ианалага, хашьцәа Нхыт-Кавказаа иарғәжәуәны ихәвагылеит. Ихәшрхьчәит хәсадыл, азәуырағы рхы ақәуырцит. Аибашьра ианалага рақхьатәи амшқәа рзы Аңсныка зымқәа хаз дыруазәкхәит аибашьрафәи акыр ацәбааа збаз, Аңсны Афырхатә хәа ахьз зықцаз Алхазур Сулеиманов. Зажәеи зуси назыгзоз ари ауағ хәжәлар ашьаартәуыра ианалагылаз аамтәзы, уи игәы итанахәа-ны ағысуа дхәагылеит, ипстазаарагы хәдиҳәалеит.

Аңсны Аңыңыңтәулатә еибашьра аветеран, Аңсны Афырхатә Алхазур Сулеиманов диит Қазақстан 1959 шықәсазы. 1968 шықәсазы уи итацәа нхара хәа ииасит ақалақь Гразныйка.

Алхазур Сулеиманов Аңсны Аңыңыңтәулатә еибашьра ианалага, зегьрапхьаза сашьцәа срывагылоит хәа Аңсныка иааз дыруазәкәуп. Уи Аңсныка амқәа дықәлеит август 19, 1992 шықәсазы. Ускан иара аус иуан Чечентәыла ателехәапшра аиҳабы ихәтыпшәуағыс, атехникатә еиқәуыршәара аганашьала.

Алхазур Сулеиманов «Абаза ТВ» иаитаз аинтервиу аңны ихәоит уи Аңсныка амқәа иқәлара шықәлаз атәи. «Хәрт хәкан ателехәапшрафәи. Ахәашәены, август 14 рзы аибашьра иалагеит. Адыршәены хәрт хәцар ақәын, хәтәгәапшарала Аңсныка зашьцәа ирыдыларц ицоз ауаа асиа рхәхьаньртәоз атыра. Убрака сара дыздырит Гена Аламиа. Уи иажәақәа «жәақәағык роуп ацәа зыхьчәо атанкқәа раанкыларазы» хәа иихәаз, сгәтәцәе ианхәит», – ихәеит Аңсны Афырхатә «Абаза ТВ» иеитаз аинтервиу аңны. Иара убри аицәәжәарафәи Алхазур иазгәеит аоны данааи иан ишлейхәаз хәтәгәапшарыла Аңсныка амқәа иқәло ауаагысыра асиа реанцара ишафәу. Иан ускан илхәеит урт ииашаны ишықартц. «Убарт сан лажәақәағы анырра қартәит сара Аңсныка амқәа сықәларазы», – хәа азгәеит Аңсны Афырхатә.

Иара убс 2008 шықәсазы ажурналист Сырма Ашәпшәа лдырратара «Аиашьара амқәла» аңны аинтервиу

змышьз Алхазур Сулеиманов ихәоит ауағы даара инартәуланы дзырхәи-цша хтәыс. Уи иажәақәа рыла, иара акырынтә, хәтәла, аибашьра адәафәи итахоз хашьцәа рыгьсыбақәа рта-ацәара рышқа ианыргоз дрыцын. Уи даараза ихьамтәоу акы ауп. Убас, ита-хаз афырхатә итаацәара ирархәарц ианнеи аамтәзы, аб иаразнак идырт икалаз, иан илашәхә хәа реиҳәеит. Ан лғәи ахәара рзыгәауаымызт. «Ғымтә игылан зегьы. Ан дцааит, ры-уа дарбану хәа. Уи пшьшык ағәцәа дранын. Азәгыи изымгәаҕыит ахәара. Убаскан, Алхазур ихәеит «зегьы реи-хәа игьшззз, зылақәа иацәаз» хәа. Ан лағырзык камтәкәа ақәа қалцеит. «Уи еиҳа дзыгхаз шәара шәоуп, сара сааста, сәтәшәымтқан ахәықәтара сахьахьымззз, амқәа хәра ақынтәи шәааит хәа» ралхәеит. Алхазур Сулеиманов зыгъахә хәәз аинтервиу аңны иазгәеит, абарт рфәыцәа анацәа рзы иреиҳау ахамтә йқазар, дара ишранейшәу, урт иадырпшәу-аз ачхара азы.

Алхазур Сулеиманов иара убасгы игәы итахымыз акы ақәны иқан итахаз, ма ахәра бәбәа зауз ахатә арыцқа хәа анизыржәоу. «Уи ахатә иуалпшәоуп, дрыцхәушәар қалазом», – ихәон Афырхатә. Алхазур Сулеиманов ихәтә аибашьрафәи изшыапык шичәуызыгы иу ажаан хәаас ишәтимхыцызт. Архивтә кад-рқәа ркыңгы иаабоит, уи изшыапык ала дфәпшә-Ғаччо дықәгәежәааны дахьыкәашо. Акырынтә зыцәәжәара аныртәхьаз Аңсны Афырхатә Алхазур Сулеиманов, шамахамзар дзынысыз аибашьратә мқәа атәи ахәара бзиа ибомызт. Убри аан иажәа ажәан, иихәоз хәан, иус нағзан.

62 шықәса дшыртагылаз зыпста-заара иалтыз Аңсны Афырхатә Алхазур Сулеиманов дуағы разны, дуа-ғы лашаны, хәштра иқәымқәа ағысуа жәлар зегьы ргәтәцәеи даанхоит нау-нағза.

142-нтә ажәуәнахь дхаланы, идтца нағзаны дхынхәит

(Алғарта)

– Аибашьра ашьтахь схала исаазейт, – лхәеит Нелли. – Сықһа-моу аазарей адыррей рыстейт. Сгәыргәтәа сшықаз, счыкәын дсы-цәеит... «Исылымшеи, исықамтәи?» – хәа схы сазцауеит. Бәтал ире-иҳау ацаруиртә далгеит, диуристын, Ақәатәи администрацияфәи аус иуан. Иаб дихагылазар уи еиғш шимыхь-аз ағәра згоит... Ичымазара зыхькәз-иаб данитахыт, иааигәа дқамлеит...

Қыын Леонид ихәлаларей, идыр-рей, имшәарей, ицьбарарей зза-анижьыз ашәтә Астанда лылапш ахуп. Лара дсахьаышәуәтәи. Лқазара ажәлар ағәуырғәара рылтоит. Зыцәәжәарала азәуыршәи хьзху-аз Нелли хшышәла дхарақын, еил-каарала дцаулан. Атыхәтәан абас лажәа хлыркәшеит. Ахаан сгәы сам-жбәцт, убри ақынтә МИ-8 Мархьа-ултәи ақәтәарафәи итахеит хәа ихәоу ағәрагара сцәуадауәуп. Ииашәцәкәан, уи уа итамхәкәан, ус ихьыцу акы ақәзар, даараза игәнахәу... Нас иара ақәзар итахаз, уаан-тәи иаагаз амағәкәа ркынтәи иара

иитәыз азәгыи изымыдыри?! Иқалап, сгәы сажьозар?! Ус иқазар ахьыстаху ақынтә ус сазхьыцуазар?!

Нелли лхы-лғәи аалхалашан, ихә-аза гәалашарак ахь днасит... Владислав Григори-ица Арзынба дих-цәәжәон: – Сара 10-тәи акласс ағәи сантәаз Ешыратәи абжәратә шко-лафәи апрактика дахысуан. Сара уи ифәнтә адыррақәа ахьсоуз насық дуззан. Илацәәжәара сцәуыцәгәо-уп, идырра, ихшышә, иуафәра – зегьы ирылазам... Исхаштзом Леонид Аңсны Афырхатә хәа ахьз хәра-кы анихьртә, аорден снапафәи иан-ситаз, сааигәыдыхәхәалан, ус ихәеит: «Хәра зегьы бзиа еицаабоз апыршәи Леонид...» – хәа. Владислав Арзын-ба иеиғш йкоу ажәлар рғәи дыка-зароуп...

Аңсны Афырхатә Қыын Леонид Виссарий-ица 2023 шықәсанза хә-барда ижьазыз дырхықһаызалан. Аңыра Қақш Жәларбжәратәи Аила-ки атынчрей асоциалтә иашарей рзы Аңсны анацәа Рхейдкылей русура иабзоураны, 2023 ш. Қыын Леонид иқсыбақ пшаан. Уи Ақәа, Ахьз-Апша апарк ағәи анышә иамардеит.

Амашәырқәа мацхәит, агәуыртынчра – мап

Аминистр ицәәжәара

■ 2024 шықәса рзы ика-лаз амашәырқәа рхықһаза-ра 2022 – 2023 шш. ирғиырш-ны уахәапшәуазар, мацк иагхәит хәа ухәартә йкоуп. Абри азы Аң-нытәи ахьаытқарратә телера-диоилахьыра апресс-центр ағәи дықәгыло, адырра қәиттеит Лев Кәйтәни.

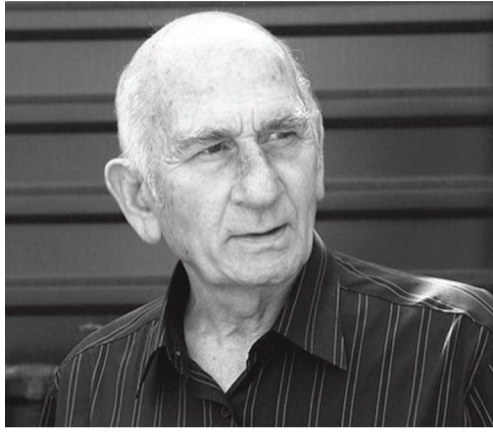
«Астатистика ишахнарбо ала, хәра злоу иацқарқәа йкоуп. Ашықәс ианалага инаркны иахьанза ицша-ан пшьшык азы иагаз ауаа рықсы-баф. Астатистика уазхьапшәуазар, уаанза азы иагаз ауаа рхықһаза-ра акыр ишеиҳаз убоит. Ашьха-рафәи ағәылазаашьағы ихәфсыз ашықәсқәа рзы ааста еиҳа еиғ-хәит. Уи зыдхәалоу хәа ағәанага-ра ихәмоу ала, уаанза атуристцәа ргәықәеи агидцәеи ашәкәи ита-хәлазомызт хтис чыдақәк анықә-лалак ағәылазаашьа акыр иуа-дафхон. Уажәы уи ихымпадатәи усуп абри аускк знапалаку зегьы рзы, иахәтоу ахылапшәрагы амо-уп», – ихәеит иара.

Лев Кәйтәни излеиҳәо ала, изақәанымқәа аексурсиатә усур-а мқәагызго агидцәа, Амини-стрра адырра амтазақәа атурист-цәа рыманы ишахәтоу итцәам ацагамқәа рыла идәықәлоит. Ари зынзаск инашәзам. Ами-нистр ас еиғш йкоу азинеилага-рақәа рақхьыркәкәаразы аусурақәа мқәақысуеит хәа иазгәеит. «Хә-ра иааипмыркәазақәа аилыркаа-ратә усурақәа мқәаагоит: цыка

и тахәауеит ацагамқәа, иара уб-ас анықәақәа амқәахь ирғашазы адырра қәхтәон. Атыңантәи ауаап-сыра – ашәарыцафәа рақәзар, урт рганахьала йкоу ағәылазаашьа ма-риадам: ашәарыцафә ақәа дафкәе-ит, мамзаргы хәбарда дыбжәузит хәа ағәтынчымра аазыртшәу уи иуацәеи итынхәцәеи ркынтәи адырра хәуеит. Рыцқарас иқалаз, ари ахылапшра ағара зырманшә-ло азакәан хәмазам», – ихәеит иара.

Лев Кәйтәни аңсабаратә қаз-шыа змоу еиғш, абазаратә қаз-шыа змоуғы абылрақәа рықаларей урт мзыққәас ирымоуи атема да-заатгылеит: «Аңхьан ишысхәахьоу еиғш, астатистика хәзхьапшәуазар, иубар алшоит ихәфсыз ашықәсқәа рзы ааста уажәы абылрақәа еиҳа ишмақхаз. 30–40 градус ркынза ашоура анықәуыгы, ахала амцац-ралара иадхәалоу ахтысқәа даара имацуп. Аиҳарак амцакра зыхьқәо ауағы ихәтә иоуп, уи ихымқәап-гашьа ауп. Ашынқәатәи аусқәа Рминистррей, ақалақкәеи араи-онқәеи рхәдацәеи хәицхырааны ауаа хрыцәәжәоит, идеилхарка-ауеит ашәартара зхылғәиар ал-шо ахымқәагышәа атәи, аха убри аан, урт ақәпхықәра рақәуыршәа-разы закәанла ишықәуырғәгәоу алшара хәмазам макьаназы. Ауаа рхала ахдырра аарқшыны, рхи рхымқәапшәуеи ирыцқәапшәро-уп. Ахәтәшынқәа ахыгылоу ағәы-лазаашьа еиҳа еиғшуп. Ихәфсыз ашықәсқәа рзы иқалаз абылрақәа реиҳаразак изыхьқәоз афымцацәа-хәақәа реиқәуыларә, мамзаргы аналпылақәтара рпхағәкәа рафә-кра ауп. Уажәы ауаа ари азтәара аганашьала еиҳа ақәпхықәра аа-дырпшуа иалагеит», – ихәеит иара.

Агәылаша зызтәз ауафы

Валентин Барцыц
диижьтәи – 90 шыкәса

■ Валентин Семион-иҕа Барцыц диит септиабр 16, 1934 шыкәсасы, Гагра ақалақь акны. Аҕынцтәылатә еибашыра Дузза аан, 1942 шыкәсасы, уи итаацаа аамтала хәа нхара Очамчыра араион Тхына ақытахь имцар амуит. Убрака ауп Валентин аашыкәсатәи ашкол дахьалгыз, 1948 шыкәсасы. Анафс, абжыратә дара иоуит Ақәатәи ажәабатәи абжыратә аҕсуа школ акны. 1953-56 шыкәсқәа рзы амшынтә флот акны аррамтзура ихигон. Иуалпшыа анынаигза ашьтахь дтәлоит азыкәтәцәа рцарайуртә, аамтәкажылағьы аус иуеит Ахәыцтәи-қәыпштә спортшкол акны, абырзән-аурымтә еиқәҕара азыкәтәцәыс. 1968 шыкәсасы Валентин Барцыц Ленинградтәи ахәынтуниверситет иатәыз аспорт-база аиҕабыс дкарцәит. Атақпшыкәра ду зыц ари анапхгараҕаратә усурәҕы лытшәа бзиала аус иуит 1973 шыкәсанза. Нас, уи инапхгараҕаратә лшамтәкәа азгәатәны, диаган зшыапы ақәыргыларә атахыз, аҕар гәабзиарала изыданы раазаразы зда пшыкәа ыкамыз, абокси, ақәҕарәи, атлетика ласи Ақәатәи рхәыцтәи-хыбыцтә спортшкол адиректорс.

Анцәа ду ибзоурала, иахьа иҕамоуп хаз-фәыпшыша, здоухамч хәченцтәхкыша аҕсуа хәцәа еихабацаа ҕытәык. Убарт ахацаа

рыгәтә дгылан абык, иашьейхабык иеипш хазхәаҕшуаз, ажәытәтәи аҕсуа аамыстәшәала иаазоу, царадырреи ҕысабаратә кәышрейыла ибеиуоу, иахьатәи аамтә ахразага икылхны аҕсуа цәа ақәынцара иацәымаашьо еснаҕь иазыкәҕоз Валентин Семион-иҕа Барцыц.

Арт ацәахәақәа равтор насыпш сыманы схы сыпшхәаҕоит Валентин Семион-иҕа изааигәа-хара разкыс иахьсоу. Сара сымәцара соума, уи изааигәаз хәҕсуа интеллигенция иатәнакуа ауаа шьарда ирацәоуп. Знык иадымхаргы уи иааигәара икалаз, иахаара згәтә итәччаз, ацкытыпш алпшха зауны иаднапшхәлаз дзапшртцара – ипшртцшәа ыкәзамыт.

Уажәшты идыру усуп, абас еипш икәз ауафы дзакәытә напхгәыс, рцәфыс, аазафыс. Убри азакәхап жәашыкәсала напхгара зитәз аколлективи иаазамтәцәи сааҕсеит, атәанчарахы сцоит хәа днарпшртцны дцар зыртәхымыз, даҕзоурмыжыуаз. Ишпшәкоу, нас, аб бзи дызхагылоу атаацаа? Урт еснаҕь рхәоу еиқәшәоуп, ируа-ирхәо ахы атоуп, агәы атоуп, рааигәара аказаарагы мышныхәак иафызоуп.

Валентин Барцыц дшыкәынзас инаркны агәабзиара зыдыа иазрыцхамыз, аспорт ахь абаохатәреи агәахәареи злаимаз ала, ипшстазаара зегы уи иазыкырт анизбагы, уаха хьатшәк злаимамыз ала, Аҕсны аспорт аусккы акны иижыт абиҕара ҕа зхыпшылалаша, рцәга шәкәык ирзафызоу аказаратә мәа. Ус еипш икоу амәа лаша ачаҕара зегы ирлахьынцәам, чыдала иалпшәау ракәымзар. Уамашәаҕы уафы ибартә икоуп, Валентин Семион-иҕа, ацбарара зцу аспорт ауафытәысәтә кәзшыа гәнаала алачаҕаны аҕыхәхәкәа рахь ркылгара илзыршоз амч ду ахьынтәааигәоз. Уи ипшсабаратәу, аха еилкаам ҕыстазааратә маза дууп. Убри амаза ақәхап иахьанзгы абзиен ацәҕеи реилыршәшәара зылшоҕы.

Аказа ду изкны ажәа ахәара мариам, аха уи инысымәакны имоур калом изааигәоу имәалацәа, урт иаха ирымоуп ирхәаша, иацтәи амәақәа иахьа дәеакала ауаа анзырпшылаша. Абар уи дышихцәажәо, ацара Аминистрра аспециалист хада Аслан Тарккыл: «40 шыкәса инарейханы Валентин Семион-иҕеи сарей хаибадыруан, хәизааигәан хусеицүра иабзоураны, Асовет хәынцқарра еилахаанза Валентин дызхагылаз аспорт-

школ ирейҕу аспортшколкәа ирхыҕыхәазаланы СССР ацара Аминистрра ахәшыра харакы канатцәхьан.

Хара хаибашыра ашьтахь еилакәыбаса еилажыз ари ашкол ҕыц ишыкәыргылатәхейт, ашьапы икәыргылатәхейт. Арахь, ахныкәгаразы аҕагылазаашыа бааҕсқәа шыкәзгы, Валентин Барцыц илшеит уанзатәи изыкәтәцәа реиқәырхара, имоу, азыкәтәцәа ҕарацәаҕы адипшхәлеит. Аспортшколахь еиҕахыгы рымәа ирхейт аҕыбаф змаз ахәыцкәа, аҕагылазаашыагы рзапштитәит, урт иааипшмыркәызакәа азыкәтәрақәа ирхысларц азы. Уи иеиҕекааратә усурәкәа ирыбзоураны зызбахә хәмоу ашкол аазамтәцәа адунеи, Европәи, Урыстәылеи рачемпионхареи раҕыхәхәтә хамтәкәеи ирыпшсахейт.

Валентин Семион-иҕа убриакәра иусура аганахь ала ихатә цыатә культура шыкәиргылахань, ашьыж шара иамакуа, амра ҕыц агыларә дныхәа-ныпшхәо днапшыланы еснаҕь аспортшколахь дыццәкуан. Исгәалашәоит, аибашыра ашьтахь, уи изааигәаз ифызцәа ркнйтә исахахьаз абарт ажәақәа: «Ақәа ахы ишақәйтәхәтәкәыз, еибашыкык иахәсабалә хәруаа ирыцты Валентин иусура азааигәара дышынхозгы, ифәныка днеианза, аҕыхьаза деиханы дахьцәз аспортшкол ахь ауп» – хәа. Абас ауп дшыкоу агәытбаа, агәылаша зызтоу, зхатә ус аастә ажәлар рус гәытцхас измоу ауафы.

«Сара Валентин Барцыц даныздыр инаркны, – ихәеит, Урыстәылатәи Афедерация акинематографистцәа Реидгыла иалоу, акинестудия «Родина» адиректор хада Леонид Маххамов, – иахьа уажәраанзгы ари ахатәи сарей ныцәнәтә аахыс хаибадыруазшәа сҕы иабәит. Акырза сазхәыцхьан уи дзеипшнысшыларатә афызцәа ааигәацәа исеиҕыз, ма уи итоурых сазхәахьаз. Ааигәоу сара ианеилыскаа схаҕы икәз, сзымыртынчуаз ахәыцрақәа ртәк ахыпшшәатәыз. Ханыхәыцкәаз инаркны хзыпшхәалоз ашәкәкәеи, хазхәаҕшуаз акинофильмкәеи рфырхәцәа еснаҕь иҕарпшыгән: ахатцара, агәаҕыра, агәытбаара, ацәа абзиабара рылан, ашчыраара зтәхыс еснаҕь ивагылан. Урт зегы хаблаҕы иаарпшыны ихзырымгәфцәаны, иуаа ҕыртпшыгәкәаны. Насгы урт убриакәра иуаацкәақәан, игәыбылшәцәан, харгы хрейпшшар хтәхны хазхәуан, аҕыстазаараҕы

иашаны урт реипшш икәз ауаа шмаҕыс шаадыруазгы.

Агәра ганы сыкоуп, урт афырхәцәа ирейпшшу иахьаҕы азәык-шыҕык нханы ишыкоу. Убарт рыгәтә дгылан Валентин Семион-иҕа...»

«Валентин Семион-иҕа зейпш дкамло, иҕоушыаша уафуп, – ихәахьан атлетика хьантә азы адунеи арекордсмен Руслан Тарккыл. – Аҕсуа спорт аҕиара ихы-иҕысы айтәит, зхаҕы аагара уадафуп илшарақәа адитәит. Уи еидкылыны имаз аколлективи иарей рыбзоурала дызхагылаз аспортшкол ирейҕызкәоу ирхыҕыхәазалоу. Уака иара имоу ахәыртцара иахьаҕы ихәа-ақәнатәо рацәоуп. Иара, Анцәа зылпшха итәны, арцәфратә бәахатәра чыда илацәны иишаз уафуп. Уи иҕахтәаша ахьырацәоу, аха ихауз аҕагылазаашыа имачны хы иахьахәрхәо азы иханомыжыша рацәоуп. Аспорт иадхәалоу ауаа ибзиазаны ирдыруит 90 процент азыкәтәцәа ицәбаа аспортсмен илытшәақәа шракәу. Валентин Семион-иҕа уи аҕкара еиларыгмарт азы азыкәтәцәа ириҕоз адтәкәа рынагзашыа еснаҕь дазфәлымхан, иаадырпшшуаз алтшәақәаҕы – идыру усуп. Насгы, дыкамзар калап дәеазы, Валентин иақара, аеазыкәтцара хәа раҕыхьаза акәны иааиуа ақәыпш днаихәаҕшны, анафс илцраны икоу здыруаз. Даҕизипшшауан нас уи илоу илхара зылшаша азыкәтәцәаҕы.

Аҕсны агәадүра Денис Царгәыш иакәзар, аспорт ду ахь раҕыхәтәи ишыаҕақәа ахьейхигаз ари ашкол ақноуп.

Амилатқәа зегы рыкны иипшш, аҕсуааҕы ркәзшыа чыдарақәа ируакын – аеыф бзи азыкәтцараан икәзоу, зымштыа бзиоу ауафы инапы анцара. Ускан урт ирдыруан иаапшшарны икәз алтшәақәа. Аспортсменцәа кәыпшшцәа разыкәтцара аангы убаствәкәа ауп. Урт напы рыдыкылароуп зымштыа бзиоу, здоухамч зәыдоу азыкәтәцәа, аиҕабы. Убас икоу дреиуоуп Валентин Семион-иҕа.

Аспортсменцәа кәыпшшцәа раазараҕы илшамтә дүкәа рзы ихтән: «Аҕснытәи АССР зәаҕсәзтәыз азыкәтәцәа», «Афизкультури аспорти зәаҕсәзтәыз русзоуы» хәа ахәыртә хыызкәа, хыпшхәазара рацәала аиҕабыратә хамтәкәа. 2003 шыкәсасы «Арцәфәи-аиҕа-а» аноминация ала имәаҕыгәз арцәфратә кәзара азы аконкурс акны Валентин Барцыц далкаахейт.

Хыынцтәылатә еибашыра аветеран ианашьан «Ахьз-Аҕыша» аорден ахпәтәи аҕазара. Ипцстазаара далтцит 2022 ш. азы.

Енвер АЖЫБА

«Хқәыпшраҕы, хәцстазаараҕы хәиҕзом шәа шәзы...»

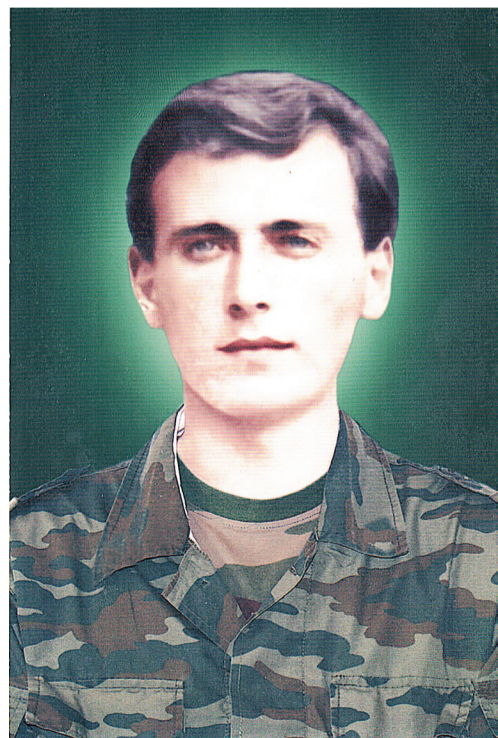
Аиааира – 31 шыкәса

Наира Сабекни

■ «Абас рхәошәа слымха итафәуеит Апсны зхы ақәызтәз ақарахымзакәа санрызхәыцуа. Ихьанцтуу, ихьаауп ацстазаара агәама абаха иахьымзас, азыхь фамәа-затәыкыгы изафымхәаз хәцкәынцәа-хаибашыақәа рызбахә ахәара. Убарт дыруазәкуп Апсны Афырхатцә Роберт Иуана-иҕа Габунни.

Диит, даҕаазеит ашьха-кыта цшза Арасыхь. Иаб Иуана Габунни, иан Налиа Делбеи ртәацәараҕы ирызхәуан хыкы ахшара: шыҕа арпарцәеи, хыкы атыпшхәеи. Роберт афнаҕаҕы зегы дреитцын. Уи ихәыцра ргәаларшәо, ифызцәа ирхәоит дыпшхәыша-пхәтцәо, убла дхыҕало акәымкәа, ламысла ихы мәапигон, машәыршәа акәхарымызт ахәычы хызыс «Тәхәыц» хәа зиархәозгы.

Аазара бзиа, ацсуала ахәыцра, ахымәаҕашыа – абартқәа роуп иааирпшыз Роберт даныфидасгы. Арасыхьтәи абжыратә школ даналга ашьтахь, ирратә уалпшыа наигзон Приморсктәи атәылаҕацә акны. 1989 шыкәса инаркны аус иуан Ткәарчалтәи азауад «Зариа» акны. Зегы иахгәалашәоит 1989-тәи ашыкәсқәа рзы ақыртүа милатейлыхыцәа рцәа итытны, Апсни ацсуа жәлари ирҕагылаз акциакәа ишырҕыс. Абри ашыкәсас ахы акит Роберт иполитикатә мәаҕы. Апсны ақыртцәа шалатхәуаз, арахь хәжәлар тәамбашакә ирызныкәоз рҕагыларә иазкын

Роберт ифызцәеи иарей ақалақь Ткәарчал акултура Ахан аҕаҕа 8 мшы имәаҕырҕаз амлашыраҕы.

1989 шыкәсасы Роберт Очамчыра ақалакәаҕ еиҕекааз жәлар рфорум «Ашарҕы-етцәа» даләлеит. Ари афорум иалаз хыкәкыс ирыман, зыҕәтәкы рдыруаз аҕа илзәиҕаҕылаш абырар ашшәара. Избарц зтәхыз ирбаратәи икан уи ада еилгашыа шхамә-

мыз ақыртүа милатейлыхыцәеи харей. Ацәаҕханы аахәаны иааргон Нхытц-Кавкази Ермантәылеи ркнйтә. Убри аамтәзы Ермантәыла иаанкылан Роберти уи ифызә бзиа, афорум анапхгаҕы Отар Турнанбей.

Уака ирызкәыргылан аультиматум: аҕыцпса рымшәар, ашьауҕа ишақәдыршәо ала. Ахы лыпшала иацәеит, иазгәатәтәуп Константин Озган ицхыраарала. Апсны Аҕынцтәылатә еибашыра ианалага, 24 шыкәса хыцтәуаз Роберт Габунни днарывагылеит Апсадгьыл ахьчараз бцәаршәытхәла игылаз Арасыхьаа рыцкәынцәа. Иара дыруазәкуп апартизантә ҕыпцәа реиҕекаацәа.

Ицеибашыуаз амедеиҕашыа Раиса Ғынцәи илгәалалыршәоит: «Раҕыша абцәар шытхыны Кындыҕ ихәзнейз Арасыхьаа рыцкәынцәа Роберт Габунни, Адамыр Бганба, Дима Кациа роуп. Роберт Габунни дрылахәын: Азыбжыа, Ацара, Тоумыш, Кындыҕ рхәкәйтәразы ажәыларакәа зегы. Далахәын Зорик Чкониа напхгара зитәз акоманда «Дамаск».

Зегы ирейҕыс пшыхәыс дыпшхәазан ари абатәлион акны, убри азын далырхуеит ашчыхәратә ҕып акомандирс. Уи агәыц иабзоураны аҕа акыринтә ааха гәҕәа иоухьан.

1993 шыкәса август мзасы Тамш иалаз аҕа иколонна аныртцәара далахәын. Аҕа иавтомашынақәа, иршыакауаа жәпашык рныртцәара алыршан Роберти иарей рфызцәа рфырхатцара иабзоураны. Ускан иара иҕәыц цәыз рымазамкәа ихынхәит. Иара убри амзасы дырәагых дара ирылдыршеит 30 аҕаз балонкәа, арткәацкәа ртәцәны рытцәара, ааигәа итәаз хәаҕақәа Ақәака ицоз рымәа пыртцәарцазы, абракаҕы лыпшала рыдцәа нагзан.

Септиабр мзасы агәыц ироуит адтә: Кындыҕ амәаду аанкылараз, дара иаҕрылдыршеит ари атыпшхә ацәырцәра, 12 мшгы инкылыны ирыман. Ажәахатәи амш аҕыны 10 инарзынапшша акәылзтәи техникәи 500-

шык аҕа ируааи шырҕагылазгы, хпартизанцәа ргәы мытрисит, ирылшеит аҕа инкыларә. Ускан хәа авиация ихы иаирхәеит, рцәаҕханы нцәо ианалага, азиас Чашы аццәа пжәаны, амшын аганахь рәартеит. 8 саатк инарзынапшша амацәаҕы иштакызгы, ааха гәҕәа иртеит. Итархан 100-фәуаак ркынза аҕацәа, атехника. Ари аиҕаҕыларә иҕәаларшәо, Роберт ицеибашыуаз Рамин Хәаҕынба ихәоит: «Робик дымшәазакәа, зынза исзааигәахейт хәа дымхәытцәкәа, дырҕагылеит, иара иҕәымшәара иабзоураны зегы хаиба-гәхәыдыа хәлтцит».

Афәтәи аполк акомандакәтәф Вадим Ғынцәи, Роберт дихцәажәо ихәоит: «Абри арцыс знык иадамзаргы дшәаны ишьтахька дхәамтцит, ажәыларә ианцоз Роберт заҕыа дгыланы дцоз ус ргәы иаанәгон акәылзтәи техника иашытҕылоушәа, убри ақынза ихыпшәа гәҕәан».

Декабр мзасы ақыта Тоумыш ахәра гәҕәа шиоузгы, ихәра цкәа иҕәанза еиҕа ифызцәа аибашыцәа днарылаҕылеит. Дрылахәын Кәачарей Лабрей антадырцәуаз. Урт астра-тегиатә цакы змаз харакырақәан.

Ииуль 2, 1993 шыкәсасы, адесант аныхытцәуаз рдыларан, Кындыҕ ақытаҕы дтәхейт Арасыхьтәи арцыс-ҕәымшәа Роберт Иуана-иҕа Габунни. Уи дкәыпшын, ацәацәараҕ аҕимтәцәызт, дитнымхейт ихьз иа-цызтцаша азәҕы, хҕы хәанзамкәа ихақәлаз аҕа иҕаҕаҕа дамеигзеит ипцстазаара кәыпш. Ицкәара, ипшшара Апсны абиҕара ирзынижыт. Ифырхатцара ҕырпшыган атоурых иазынхоит.

Рәаҕыа схырхәан итабуп хәа расхәоит Апсны Афырхатцә Роберт Габунни ипцстазаарей еибашыратә мөей рдырразы исыцхәрааз аиҕәшыцәа гәакәкәа Изольдеи Наргизеи (Наргиза ааигәа лдунеи лыпсәхгәышыейт, зынарцә лашааша).

Дантәа ашьтахь Роберт Габунни «Апсны Афырхатцә» хәа ахьз харакы ихтәоуп.

Зашья иҗахара иазрыжәыз

Беслан Кәыркәнаа
игәалашәарақәа

Альбина Жыба

■ Ақәа ахақәйтәра еипҗызуан аҗсуа еибашьцәа зегьы. Еилкаан, ахтны-қалақь аға знык далцхар, аибашьра алахьында шызбахоз. Еихарак знык Ақәа хзалаландаз хәа ихьыуан ахтны-қалақь ағы ииз, иаазаз ачқәынцәа. Урт Гәымста ихьқәтәалан ипшуан.

Беслан Кәыркәнаа иашьейхәб Руслани Ақәа инхон. Беслан Челиабинск аҗара иҗон аргылаа-анҗыныр изанаат ала, апшьбатәи акурс аркны, псшьарахәа Аңсны дықан аибашьра ианалаға. Иара усқан 23 шықаса рақын ихьыуаз, иашьейхәб - 29.

«Раҗхьатәи амшқәа рзы ағанк еицәажәон ақынта, еибашьрак халагылоит хәа сықамызт, иаалырқьаны икалаз ақоуп», - иҗәоит Беслан аибашьра раҗхьатәи амшқәа ртәи игәаларшәауа. Иашьей иареи Ақәа иалцырәтә еипҗы изықамлеит. Сентябрнза иалахан иқан. Ақалақь еимтәауа, аҗсуаа шыуа иалаз ақыртцәа ргыгшәыгра атәи раҳауан. Изнықымкәа дара рыонгы инадыхылахан, аха ағьылацәа-ақыртцәа ирыхьчон.

«Қымчыбжы ирылагзаны Ақәа избаз ашьтахь, Урыстәылака сцартә еипҗы алшара ансоугьы, сымцеит. Иара аибашьра ашьтахьы иамуит. Уи ағьы зызтадаз», - иҗәоит Беслан.

Қыңа аишьцәа ргәылацәа рыцхыраарала Ақәа иалцны Гәымста ирит. Аха иаразнак аҗыар рнапакны иқамлеит. Нас Гагра аңтадырцәы ашьтахь автоматк рыцшааит. Рыццәағы ианеимдаа-аимдо иарақазан иркызгы. Аишьцәа рҗыпсахуа афронт ахь иҗон, «хҗтаацәа ус иаха ргәы тынчын», - иҗәоит Беслан. Аха иқан аамтқәа, рҗыцәағы анеицызгы. Декабрь 15, 1992 ш. - Беслан дагыпсымкәа, дагыбзамкәа дқазтаз амш. Уи нахыс гәағымзар, шәарақ иҗағһа иқамызт.

Лаҗа авертолиот аңтадырха ашьтахь, афронт ағы иҗон х-ғанктәи аицәажәарақәа. Аамтала аиҗахысразы азин ықамызт, аха ианбыкәыз ақыртцәа ражәа ианықәныкәоз.

«Декабр 15. Хқомандирцәа шәымхысын хәа адца қартцит. Ускан аабатәи арта ахқатәи амотошьяқатә баталион командақатцәыс даман Руслан Зарданиа. Ақыртцәа аибашьра ацәахәағы тынч хныкәо анырба, ахысра иалагеит. Сашья аснаипер ихқәа аниба, аҗак итара далагеит. Уи ақәхейт... Ихы деихсит... Уа сышивагылаз... Икалаз сзеилымкааит...», - иҗәоит Беслан илацш цәка ишьтуа. Нас иҗатын аашьтихын ахара дналагеит. Сара ихәыцрақәа

сырҗырхагамхарцаз, җыстуамызт. Иаргы ус...

Руслан шыңа ахәықәа драбын. Аитцы шықәсык рақын ихьыуаз. Аиҗабы-хышықәса. Урт изхарагы ибартә изықамлеит.

Беслан иашья данҗаха ашьтахь, аибашьцәа зегьы иашьцәахейт. Зегь реиҗа еизааигәаны иқалаз: Арзан-беи Ебжыноу - Чыка хәа зархәоз, Борис Цыңыңуа - Чиж хәа ахьз чыда змаз, Стас Жыба, Руслан Емырхәба. Урт рротағы дықан Тенгиз Абраман-нзе хәа даара изыҗызауаз. Иара аибашьра ацәахәағы жәаф шықәса ихьытцит.

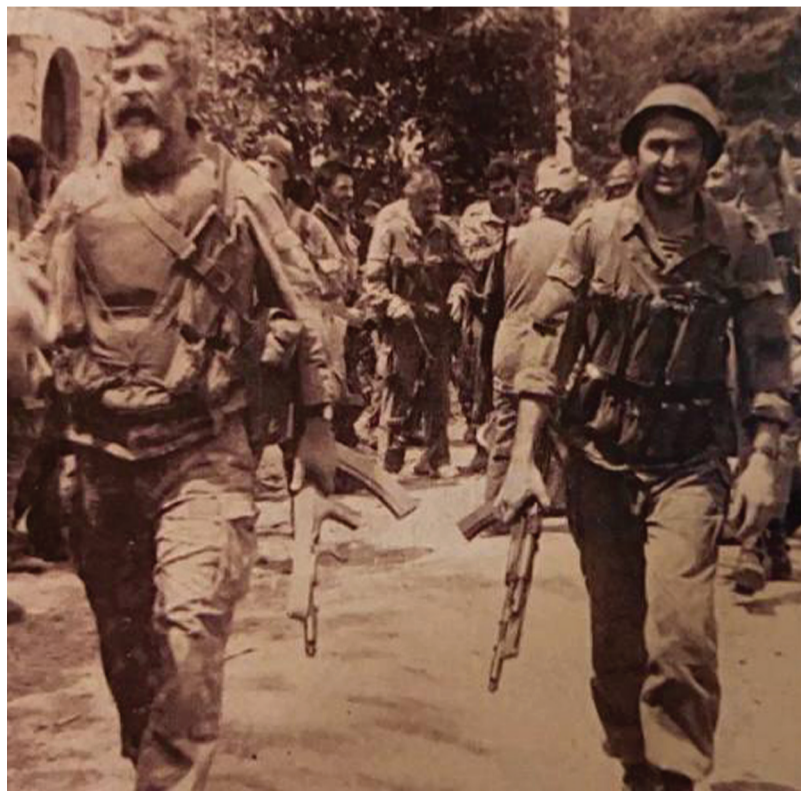
«Иирамш февраль азы ақәын ианықаз. Чижы сарей Лыхны хҗейт, уа фатәык шьҗахит, нас сара сахь Аңандарақа, Калдахәара Нури Цыҗычба иҗы хнейны ак хҗақәейт. Убас еидкылыны иазгәахҗейт. Тенгиз деибганы аибашьра далцит, аха аҗа-ацәара даламлацт уажыгы», - ихьа-аганы иҗәоит Беслан.

Беслан Кәыркәнаа Ақәа ахақәйтәраз иқаз аҗазышәарақәа зегьы дрылахын. Иара гәғәала дхәын ианвартәи аан.

«Гәымста цәқатәи ацәағы ақәын хҗәахәа ахьықаз. Аминаршәгала ахысра ианалаға аамтаз азы аза-аигәара сықан. Ибзианы усқан исықәшәейт, иахьағы исныруеит уи. Мчыбжык сшьара сзықәломызт. Уа апозицәағы сшықаз аме-диехәшьцәа рымчала сшьапы сықәгылеит. Агоспиталь ахь сым-цазейт. Сашья данҗаха ашьтахь, ак хьаас исымқуа скалеит. Сөызцәа сываршыауа ианызбоз, уи еиҗағы амца шыцранатцон», - еиҗәоит Беслан.

Мартәи ажәылар ашьтахь иара дылаз арота командақатцәыс дартеит Алик Лазба. Иҗыцаауамызт аибашьцәа ргәыграқәа. Рҗыцәа та-хон, дара шьоура иҗон.

Сентябр жәаха рзы иалагеит

Ақәа атарцәразы ажәылар. Беслан дылаз ағәыпгы дәықәлейт пхьақа. Абаталионқәа зегьы дцәк-дцәк рыман. Беслан ишыцәеи иареи Гәымста ирны Алашарбаға ала амәаду ахь икылсыр ақәын, аха Учхоз хәа иахьышәоу атыпәҗ иаанхейт. Мчыбжык уа итәан. Ақыртцәа пхьақа ирышьтуамызт.

«Ачадарантәи ажәылар иалагеит анырхәа, Вахтанг Кобахиа, сара уахь хәихейт, уаант ақалақь хала-леит. Авоқзал анахға, җымш цыар-

гы хьымцазейт. Уа аиҗахысра гәғәа ықан. Абаталионқәа рацәаны еи-зейт. Авоқзал ақынта хәаизакны хандәықәла, доусы иара имәала дылбаар ақәын. Сара аерманцәа ргәып сақәшәан, Воронов имәаду ала хдәықәлейт Ахақәйтәра ашҗахь. Убра дхәын фотокорреспондентк, аурис. Иара иаразнак дгәасымтеит, нас Совмин ханеиҗахысуаз ауп даньзба», - еиҗәоит Беслан.

Аибашьы зызбахә иҗәоз Ан-дреи Соловиов - Аңсны Афырхатә иакәын. Иара Аңсны аибашьра раҗхьатәи амшқәа инадыркны афототыхымтқәа қайтцон. Бҗьарс имаз ифототыхымтқәа ақәын. Андреи икадрқәа аибашьра ахроника ахь-тәи фонд ағы иқоуп. Соловиов дры-лахәын ажәыларакәа зегьы. Знык-гы дхәын. Ахы дацәшәомызт. Уи аибашьра ацәахәағы иаарпшуаз ағәымшәара атәи иҗәоит Беслангы.

«Ахақәйтәра ашҗа ақыраамтә иахьымгеит. Аидыслара гәғәа цон. Аҗынтәарақ хәиҗахысуан аҗей хәрей. Аиҗабыра рыонны иаакәыр-шаны хәихсуан, аха хнарышьту-амызт зынза. Афототыхы ахысра ханалагоз хәҗхьақа дцаны, ақыртцәағы хәргы хәшхысуаз ти-хуан. Сара иасхәейт, ус қаймтарцаз, уи даара ишәартан. Еита аиҗахысра гәғәа ханалаға, аснаипер ихы деих-сит. Далахҗейт, амедикцәа хрыпхьейт, амашьына дҗахҗейт, акамерагы уахь ицҗасҗейт, аха деикәымхейт», - еиҗәоит Беслан.

Андреи икамера аобектив дақә-шәейт Беслан иҗаҗағы. Тырқәтәыла хәиҗахысра иазкны иҗытыз ажунал адақьағы иануп аҗыхымтә, Беслани еиҗа гәыпҗык аибашьцәеи ар маҗәа рышәтданы. Аҗыхымтә қатцан Ача-дара, сентябртәи ажәыларан, Андреи Соловиов инапала.

Ақәа ахақәйтәра Беслан иҗсы ахьынзәоу иҗағы иаанхо гәыргьа-ратә мшуп. Абаталионқәа зегьы Ахақәйтәра ашҗағы ианеиқәшәа ашьтахь кәашарахейт. «Ғыц ам-цабз иалиааз реипш, гәыргьара дук хәмеханакит, усқантәи хәҗыргьа-ра еипшнысшьало ак санымиацт», - иҗәоит Беслан.

Шықәсык ахь җынтә Беслан Кәыркәнаа дылаз ағәып еиқәшәоит Гәымста ахықәан. Знык март

жәаф рзы, аҗынтә раан - Ақәа ахақәйтәра амш аены.

Беслан иахьа ихьааиго акы-затәык, аибашьра ацәахәағы иқаз аидгылар, атынч пҗстазаарағы иахьымбо ауп. «Ускан зегьы хәишьцәан, хәихызызауан, Аиааира анахға - хәицәыхарахейт», - иҗәоит иара.

Беслан аибашьра ашьтахь аҗа-ацәара далалеит. Ипшәма пхәыс Ок-сана Хәхәбиаҗаи иареи ираазоит җыңа ахәықәа.

Ағәып «Маугли» еицырдыруеит

Апҗыагылаө

Стелла Сақания

■ Ианакәызаалакгы хәжәлар ирхаштраны иқам Апҗыны Аҗынцәтәылаҗә еибашьра (1992-1993 шш.). Ари аибашьра иахзаангеит ағәырша, алағырз, апысытбаракәа. Хыпхьазара рацәала рыпҗадгыл ахьчара рхы ақәыртцит иреиҗы хҗейцәа. Урт рыбзоурала иахьа Апҗыны Аиааира ес-шықәса иазгәахҗа-лартә еипш аҗагылазашья хә-моуп.

Зегьы иаадыруа усуп, аиба-шьра қалаанза атынч пҗстазаара шықаз. Рхалат җыбаала инхон, рҗаа-цәа ирылағәыргьон, х-җык аҗей-цәа еицыразон Заур Сақаниеи ипшмапхьыс Мзия Адлеи-пҗхәи.

Заур диит Очамчыра араион Кәтол ақытан 1955 шықаса окти-абр 15 рзы. Ашқолтә пҗстазаара анаөс, инапы алеикуеит ақытан-хамәа. Апҗыны ашәартара ианҗагы-ла, раҗхьатәи амшқәа инадыркны ипҗсадгьыл ахьчара дгылоит.

Ишдыру еипш, аибашьра азә-гы дазықатцамызт, уимоу Апҗыны аибашьра қалцит хәа азәгы иғәы иаангомызт. Аха ас еипш ашәартара анықала, Заур мышқәак рыла иқыҗаҗ ачқәынцәеи иареи ирылдыршеит ағәып аиҗкаара. Ағәып иахьзырҗейт «Маугли». Ко-мандирс далырхуеит Заур Сақания. Абрақа иазгәатәтәуп, аибашьра ианалаға Заур аҗыны имаз аҗа-ра зыҗнытцаз зегьы тыны, акым-кәа-шәамкәа аҗыар аахәан иғәып ачқәынцәа ишриҗаз.

Иара данхьычыз аахыс чыда-рас илан, ахара ахәысра, ачҗара, ағәырзара, ағәрағара, апатқәцара. Еснаг аиаша бзиа ибон, дацныкәон, аиҗабы-аитцы дырхатцгьылон. Ди-ейтцызаргы иара диқәлазшәа иацәажәашья дақәшәон. Абас еипш ақазшья чыдақәа злаз Заур ағәып «Маугли» ақны командирс иалхра машәыршәкә иқамлеит. Иа-ра ианакәызаалак дцас иртөз, заа дазхьыңны, иалтшәахашаз тцәаны, анаөс хықәкыс иқатцананы ишьти-хуан. Иахьцоаалак иара иғәып дапхьагылашын.

Заур иғәып, еибашьуан еиуе-ипшым атыпқәа ркны. Ирылахын Кәачара, Цагера, Ануаа-рхәы, Тамшь, Лабра, Қытуан ухәа ажәыларакәа.

Заур иғәып, аҗа дахьтәаз аты-пқәа иртәаны, ааха дүкәа рыҗаны ақырнтә ихынхәхьан. «Маугли» аибашьцәа иреиуан: Алхас Қар-

дан, Геннади Чегьиа, Илларион Хәҗыым, Тенгиз Цқадуа, Михаил Коҗониа, Роман Чегьиа, Игор Папасқыр, Дима Папасқыр, Едик Микәиа ухәа ирацәаһны.

Аибашьра раҗхьатәи амшқәа инадыркны Заур уахи-ени пҗсшьа-рак қамтқәа, саатк иадамхар-гы иҗаацәа дрыламтәкәа, иҗы-цәа дрывагыланы дшеибашьыц деибашьуан. Иәнаҗағы изыҗауаз х-җык аҗейцәа, изхара имбацызт. Иара еибашьцәа фатәыла, жәтәыла еикәиришәон, бҗьарла, цыҗхьаныла еитдамхартә заа аусқәа еиҗкаау-ан. Ицеибашьуаз иҗыцәа ихшара реипш дрыхызызауан.

Заур иғәып «Маугли» иалаз аибашьцәа репш Кәтолтәи аба-талион аибашьцәагь дрыхызызауан. Урт еилахарак аңроуаз, Тқәарчал дцон, мамзаргы Апҗыны аңтыц ин-хоз иҗыцәа иерымаданы, ирҗах-хоз реиқәыршәара илиршон.

Ағәып, иалаз аибашьцәа иара данрывагылаз шәартарак рааигәа иқоуп хәа ргәы иаангомызт. Убасқак ргәыҗрақәа идырхәалон.

Иара жәыларакыпхьаза ағәы-мшәарей афырхатәрей ааирпш-уан. Убас Ануаа-рхәы ахақәйтәраан ақыртәуа еибашьы итқәара илир-шеит. Уи ибзоурала ашҗаб ақны акыр иаҗсаз аинформация роуит. Еҗа ашәарта ықазарагы, Заур ахан-гы аибашьра ацәахәағы ирхәы аибашьы дааныжыны дымцәызт.

Кәтолаа реибашьцәа цыара усқ збатәны ианаарыдгылоз, Заур иажәа иазтәауан. Убри ақынза иқәғәыуан, игәра ргон. Апҗыны ақазарей ақамзаарей ианрыб-жыагыла аены инаркны, Заур знык-гы иахьы иаимгацызт хәҗсад-гьыл аҗа инапәғы иқалап хәа. Иара еснаг ағәра иҗон Аиааира.

Заур иаб Хәыхәйт Сақания Кәтол ақытан апату, ахәтыр зқәыз иакәын. Иара апҗсуара ныкәызгоз дырузәкын. Иҗаацәарағәы апҗ-суара ныкәыргон. Уақа ирызхәуан хә-җык ахшара, ичқәын затә Заури уи иахәшьцәа пшьыкы. Гәырәа-да зыпҗстазаара мәапысуаз аҗа-ацәара реиҗабы Хәыхәйт ихәықәа инагзаны раазара дахьымзакәа заа ипҗстазаара далцит. Уи иарҗажәа Ламара Цыамал-ипҗа лыхшара раазарағы длывагылан лҗа еиҗа-бы Заур.

Ағәып «Маугли» акомандир Заур Сақания иеибашьратә мәа хызыла-пшала ихиркәшейт Апҗыны Аиааира ағара мышқәак шагыз, Цагера ахақәйтәразы ажәыла-рағы дҗахоит.

Даныхьычыз инаркны бзиа иибоз ипҗсадгьыл фырхатцарла ихы ақитцеит. «Апҗыны Афырхатцә» хәа ахьзгы ихҗоуп.

Аңсадгьыл хьчатәын

Ргәыгъра еижьомызт

Алиса Гәжә-пәхә

■ **Хапсадгьыл ага данакәла, уи аказаарей-акамзаарей ианрыбжыгъла, хьычгьы-дугьы неилымхрада хажәлар ақәылаф ифагылеит.**

Аңсны ахьчащәа дыруазәкуп, айбашьра адеафәи иаиргъшыз агәымшәарей агәагърей рзы Леон иорден занашьоу айбашьра аветеран, 1974 шыкәса раахыс Аңснытәи ахьынтқарратә капелла аңны ахьынагъафәи икоу, атенор абжы назыгъо, инейпкыланьы 54 шыкәса аказара иазаагъсащәоу, иахьагъы амад, азызуа Аңсны жәлар рартист Руслан Габлиа.

Айбашьра каломит хәа азәгъы ихафәи иаагъомызт, хагацаа атышәынтәалара штыршәауазгъы. Аңсуа жәлар зегъы тынч инхон, ибзәзон. 1992 шыкәса август 14 аены рхатә пстазаара еиларцеит Руслан Габлиаи Есма Коизе-пәхәи, урт рчара иамшын.

Айбашьра рагъхатәи амш игәаларшәоу хаицәаажәараан Руслан Габлиа иажәа дналагейт абас:

– Аены чаран, зегъ хәрхиахьан, асасцәа ахьхартәашаз ашыапа еибыртахьан агәылацәа. Асасцәа аиаанза амад зуаз агәылацәа «аки инацхарц» инатәоны еипш, хгәыла пхәыск иахьынтәлахаз сыздыруам, айбашьра шыкалаз ала ажаабж баапс лыманы дахзаанит. Сар азынаказы, агәра сзымгеит, снейны ателербага нафәаскзар «Аңсны Ирейхазоу Асовет Ахантафәы Владислав Григорий-ица Арзынба дыкәгыланьы айбашьра шыкалаз ажалар ирылахадо, аагъара ритон аңсадгьыл ахьчаразы, аееидкыларазы».

Ари ажаабж гәытшыаага ашътахь ачара згәалашәоуа, аусхәартәхь ишзахәоу еихейт хгәылацәа зегъы. Саргъы еибытан игылаз ашыапа еимыхны, иааихьаз асасцәа, агәылацәа-азлацәа, афатә-ажәтә шаны инарытаны сышзахәоу аусхәартәхь сеихейт. Амш ахәларәхь еихон. Атацаагара хәа Гаграка иахшътыз рыхнымхәра агәтынчымра рызнартысуан хтаацәа. Урт хамтакы Гагра иалахеит. Ус ажаабж аацит Колхида амәа адыржит хәа. Сара

срышъталаны Бзыцтанза снейт, ус, сыпшызар, изыкәтәаз амашьынакәа рымырхызаарын, «имида-гәидахә» шыапыла ихьагәгәа атацаагара иахашьтыз атаца дрыманы иааспылеит.

Ажәакала, Ақыртәуа мпыгъахалащәа «счара хдырбгәлеит», – ихәеит айбашьра аветеран Руслан Габлиа дыччо, алаф аххәауа.

Р.Габлиа иажәакәа рыла, айбашьра ианалага ашътахь хьымыш-пшымыш аатцхьаны итацеи иашьа ихәыцкәеи ихатә ызыеи иашьа Амираан иахь Воронежка идәыкәитцеит.

Анафс, иан Ниура Барцыц-пәхә аоны лымала дааныжыны, иара Ешыра ахыргәгәартәхь, иызыцәа еибашьцәа рахь дцеит.

Уи иажәакәа рыла, Руслан Бармышьяа рычкәынцәа дрыцны «Замостанскаа ргәыгъ» далан (ускан агәыгъкәа ракәын иказ). Агәыгъ деи-ихабын – ашътахь Аңсны Афырхатә хәа ахьз харакы зыхтәаз Владимир Начач-оглы.

Хаицәаажәараан Р.Габлиа излахаицәаз ала, октябр мзасы абаталионкәа реицәаара ианалага, 250-фык инарзынапшуа айбашьцәа еидызыкылоз рбаталион командакәацәафәи дыкан Владимир Начач-оглы. Арота акомандакәацәафәи – Фридон Аәзба, анафс – Игор Дармаа.

«Ешыра ахыргәгәартәфәи, апышхәракәа мәапаагон, хагацаа меигзарахәа абьбар атыржыра ианафәымтцлак, ахысбжжәа ахьынтәаащәуаз атыпахь атак кәхтон, хамтакы еикәнакуан, аха ус еицәахысра гәгәак, жәыларак мәапаамагацит ианвар 5-6 рзы ажалыра калаанза», – ихәеит айбашьра аветеран дызлахәыз рагъхатәи ажалыра игәаларшәоу.

– Ианвартәи ажалыра, азын мшы баапсын, аси ачыхи хәхганы хгәыгъ айбашьцәа азиас арразы ихамаз адца нахагзар акәын. Абьбарлеи, цыапцхьылеи, цәаматәалеи хаикәшәан. Акрамта Гәымста азиас ахыкәан хтәаны хәпшын, аамта анаи, азиас арразы адца анхау, ажалыра хәалакны, хнапкәа еибаркны хдәыкәлеит. Амш цәгәакәа раан азиас еицәагы иацлоит, иагәагъуп, ауафәи ишыапы дыкәнакәон аңнытә адца еипш ихьшәашәаз азиас хнапкәа еибаркны харит. Аха азиас хшырыз еипш хыпхьақырта хмоуа акәара хәкәхейт. Хагацаа хгәартан акафәахәа абьбар хкыс иутаху зегъ рыла хаихсра иалагеит. Еицыз зегъы акарафәи хәкәахажыт, ххы хышытымуху адыршәафәи – амш еилахәлаанза акарафәи хашьтан, хәхышытәз фыгъарак асы хәкәнауит. Анафс, ахәлара хәалакны шътахькәа ххьамтыр ада псыхәа камлеит. Ускан хгәыгъ еиднакылоз руазәк дтахеит, ахәракәа зауз кәлеит.

Леон иорден занашьоу Аңсны жәлар рартист хаицәаажәараан инатцхьаны изгәеитцеит Аиааира зырааигәаз, аха илытцшәадахаз март 15-16-тәи ажалыра агәаларшәара шицәыуадау, избанзар ускан хатала изааигәаз иызылаз азыршәы Аңсны ахәкәитра аагара рхы ақәыртцеит, Аиааира амш изахьымзеит.

– Март 15-16-тәи ажалыраан, ымыш шыбжыз абаталион акомандакәацәа Владимир Начач-оглы хгәафәанитцеит хашьхизааша азы. Ажалыра агъа аеазыкәацәарей аееикәыр-

шәарей рзы Бармышьяа сфәынасон еипш, Аңснытәи Ахьынтқарратә капелла аңны ашәа зысхәоу сфәыцәа «Бабаду» агәыгъ айбашьцәа: Валера Багәтелиа, Резо Чачхалиа, Мераб Тарнаа, Цьон Зизариа аасыкәшәеит. Зегъ еицны ианызба, среигәыргәан аоныка аапхьара рыстеит, даргъы исымамкыкәан Бармышьяа исыцны ицеит. Март 15 аены ажалыра хәндәыкәлоз аамтафәи Ашәа Ешыра аресторан ахыкоу атыцәфә дыршәеи хәикәшәеит Бабадуаи сарей. «Ускан, Акәа ахы ианақәитәхтәлак Ленин ихьз зхыз ашәафәи хәикәшәеит» – хәа нейбыхәаны хәипыртцит. Аха, Аиааира Амш иахьымзакәан, рыцсадгьыл рхы ақәыртцеит урт.

Ауха асаат өба рыбжжызы ажалыразы, азиас арразы адца анхау, хәешаны хдәыкәлеит, агәыгъ «Бабаду» Акәа «Учхоз» ала идәыкәлеит, хара – «Ацха кнаха» ала. Уи аамтазы, азы хшырыз гәазтәз хагацаа ахысра иалагеит, хара иауулак «Асаркыа» ахыкоу атыцәфә амәаду еицәфәны Цугуровка ала ххы рханы хәа нынахәа ақыртцәа зынза рыгәдыргәгәеит, атанк, БМП зегъ хажәыртцеит, ажәакала, абьбар хкыс иказ зегъ «хгәыдыртцәо» еихсыгъра амамкәан хәлахысра иафәын.

Ус, хбаталион агәыгъкәа руак анапхгәафәи иказ Вадим Дбар арациала аинформация иоуит 100-фык инарзынапшуа Цугуровка ала итәланы илеиуа аколна зуцәоу шеилкаатәу ала. Уи акәхейт, акызгы хәафәны хдәыкәлеит, аха тәка амәа агәарабжыра ахьбжжәаз, ауаа ахьынхоз хәназааигәаха ихацәеит. Хагацаа хрымбарц азы атыршәа хәахейт, еилахәлаанза уи хтәан.

Вадим, «саатбжак сшәымбар, шәысымпшкәа шәа», – хәа хәикәахьан. Анафс, данахамба, хамәа иацәхтәит. Амәахь икәлаз, нас хара хәхь зәадызкылаз Беслан Гырыцбуа ихаицәеит Вадим Дбар аснариад дшашьыз, Витали Акабей иарей шеицәахаз.

Хәызыцәа хәвыршәауан, хгәы хәхьуан, аха агәыршәа аеафәра, аанфәсшәа хамазамыт, хамәа иацәхтар акәын. Дтәс ихаман Шромантәи иауаз агәыгъи хәрей Ареспубликатә хәышәтырта ашътахь анышәынтәракәа ахыкоу хаицәларц, хәикәшәарц.

Ускан сара 40 шыкәса сыртагылан, айбашьра апышәа сымамыт, аха аррааматцзура сахысхьан аңнытә, издыруаз пыт-чытқәак ыкан, сыблагы тдарын. Фыцәа аишыцәа Виталии Валикәеи Цәеиаа, Рауль Ашәба, Беслан Гырыцбуа, иахьымдыруаз абьбарда иказ зыгәадызкылаз фыцәа аурысцәеи ерманы цкәынаки еицыз хгәыгъ рагъа сгыланы сышнейуаз, атцхагәтәны, амза икацчоз анақәпха ицырцыруа ирхханы атцләкәа ирыбжжәаз аминсин сылапш нақәшәеит. Иаразнак издырит уи аминакәа хышшыз. Сфәыцәа рахь сыбжызы сыргейт имтцысырц, нас ирабжжәзгеит 5-5 метр хәбжжәтәны аминсин хәхьымкәкәа хәхьытәны хамәа иацәхтарц. Аха ихацыз айбашьцәа азәы амина дахапжәеит. Уи ипсыбаф атыгара залшомыт. Ус, Валикәа Цәеибеи сарей тләдук хшаватәаз, ақыртцәа рыбжжәа зынза иаиәгәаны ихахауа хәалагеит. Еицыз агәыгъ зегъы амацәаз хтәарцит, иаахәкәыршәаны украинцәа ыкан. Урт дарей хәрей еикәфәхтуан, «арахь шәази хшәылакысуам» хәагы хәбжжәргейт, аха дарей хәрей хәикәышахәтымхейт. Ихәлаанза хысрада хәпшын, амш ахәларәхь ианней,

алашьцәра хәалакны, ххысуа, хагацаа хрейхсуа мацара ххы рцәааган Цугуровка аганахь ала абнара хәахтәеит. Зыгәадызкылахьаз аурысцәа фыцәа дарей хәрей хәикәыгъит, ихацыз Еныкь цкәынак ахәра иоуит, Рауль Ашәба дтахеит, ипсыбаф хәалымгазәеит. Пшымыш «амацәаз» хтәкын, ххынхәны хәнырымба, хтәхеит хәа агәыршәа рыман хтәацәеи хгәыцхәцәеи. Хагәла, марттәи ажалыра ашътахь саныхынхә, сан рыцәа икалцәра лыздыруамыт, дсывагәежбуа дсыкәшон.

Руслан Габлиа айбашьраан аамтаказы, Алада-Ешыра амшын акәара ахьчарафәгы ахыргәгәартәфәи дыкан. Аиааира Амш – сентябр 30 дагылеит Егры ахәаа аңны.

Аиааира алзыршәаз атцхәтәантәи ажалыра игәаларшәоу инаццхьаны изгәеитцеит, хәруаа шьта айбашьратә пышәа шрымаз, ишазыкәтәз, рымчкәа еибытаны пхьака згәы цхафыруаз афырхәаца Аиааира шыртәхоз шымшәашьоз.

Хатәла, Аңсны жәлар рартист, Леон иорден занашьоу, айбашьра аветеран Руслан Габлиа хәицәаажәараан изгәеитцеит Аиааира агәра шигоз. «Аиааира хара ишахтәхоз здыруан, аха ицегъ аамта атаххоз цысышон, ирласны хәпсадгьыл ахы иақәитцоит хәа сыкамызт», – ихәеит уи.

«Сентябртәи ажалыраан «Алада-Ешыра ала азы хәныр аицәахысра гәгәа хәкәшәеит. Мчыбжжык уа ахыргәгәартә кны хтәан. Анафс, Алашарбага ахабла инаркны ацәбаа хамбазеит, хагацаа рабьбаркәа кажыны ионы хәпхәа игыланы ишон. Итәхаз рыпсыбафкәа хрыхкәашо хрышъталаны хнейуан.

Ацха кәпш афәи хәнней хәпсы хдыршәеит, хагацаа ақалакәа тәдырцәыртә, иалтыртә атагылазашәа рахтәит», – ихәеит уи.

16 шыкәса анихыгъуаз аахыс Аңснытәи Ахьынтқарратә капелла аңны ашәа зхәо, 1974 шыкәса инаркны иахьа уажәраанза уа аус иуеит. Абәхәтәра злоу ашәахәаф, мшәенеипш Аңсны уи антыц, хкультура, хқазара зырыгъо Руслан Габлиа аказара амад азурей айбашьрей еица иуадаузеи хәа азтәара аниахтә, «айбашьра еица имариоуп» – хәа дыччо атак хәитцеит.

«Аиааишәа, аңсадгьыл ахьчара зегъы иауалуп, аңсадгьыл атцеицәа зегъы ируалпшыоуп уи аиқәырхара. Хтәеицәа азәыршәы рхы-рыпсы ахтыртцеит, аха Аиааира хара иахтәхеит, хәпсадгьыл ахы иақәитцеит, ххыпшымыра азхатцоу хәынтқарроуп х-Аңсына. Иахьа хәфәнуцкәа икоу аилибамкааракәеи ахынтәаынтәракәеи уи дәеа зтәаароуп. Хәарада, хатәла, айбашьра аветеранцәа шьта рыкәарахь инеиуа иалагеит, саргы шьта 72 шыкәса сыртагылоуп. Икоуп айбашьраан ироуз ахәракәа ирыхкәыны иахьа уажәраанзагы зызыхәшәтәуа, ахәшә аазхәо, айбашьра аветеранк иахәсабала урт Аңсны Ахьынтқарра аганахьала иахьынзахәоу ахылапшрей ацхьараарей рытәлазароуп хәа сгәы иаанагоит», – ихәеит хаицәаажәара хыркәшо.

Леон иорден занашьоу, айбашьра аветеран, Аңсны жәлар рартист Руслан Габлиаи ихатә фыза Есма Коизе-пәхәи рылшара рхатә тәацәаракәа апыртцәахейт, иапсаны Аңсына изгьылаз тәеицәоуп, урт ргәы рыладууп иахьа. Хатәла, хара айбашьра аветеран рагъа днаргыланы, итәацәеи иарей ирыдахьхәалоит иааигәахо хныхәа пшыа – Аиааира Амш!

Абырг гәатәлаша айбашьцәа драпхьагылан

Абчарах–Хасан

Ахра Анқәаб

■ **Ахыртцәаракәа, айбашьракәа ишдыру еипш, еица ирныруеит ажалар мацкәа. Аха хыпхьазарала рмачра Хазшаз иацитцәз адоуха хейкәырхагак ахь ихьанарпшыуеит урт ианакәызаалак. Кавказ ашъхаруа жәларкәагы ус шакантә иакәшәахьей?! Аха ргәы камыжкәа еицахьы рхышътракәа инархылоит, рылшәацәа зхылтцша акәицкәа неихәлатцәо, дара-дара ргәы еибарбжәо, ршыапы ақәгыларазы рыжәафәи неибыто. Ааи, уи рмилатцәа хәфәра амырзр, ахеикәырхара амч ауп ирылызиршо.**

Убри азы акәхап, август 14, 1992 шыкәса рзы Аңсны агәафра иангәгәла аены инаркны рхатә гәагъхарала арахь рыгәзархаз Нхытц-Кавказ инхо ашъхаруа жәларкәа рапхьа

еиуеипшымы анаплаккәа ркны аускәа руан, Аңсны айбашьра азбәхә анрахауаз.

Аңсны уи ажаларей реиқәырхаразы амәа икәлаз иаб, ишътахь мышкәак рнафс арахь даит Хасан ипәа аргылаф изанаат змаз Сеидык (Мусса) Хасухацәиывгы. Деибашьуан уи Ешырәтәи ахыргәбжәартәфәи. 22 шыкәса ихыттра пшымыш шагыз август 31, 1992 ш. рзы арратә дтә анагзараан дтәхеит фырхатцарыла.

Ирхәом баша, зышшытцәк аңстазаара ипнашәахьоу ажаакәа: «уанхатцәа, узыкәшәо-заалак аңны угәы каумыжыроуп. Уаиааирууп. Ауафәи ицәа итамзо хәа акгы ыкам. Иухоу-мыршлароуп амца аңны аиха шызыржәхо еипш, ауафәи ихдыррей ибжәарей ахьеизхәуа агәакрафәи шәакуа».

Хасан ипәа, ишапшу еипш, инырцәымәа дыкәтәны деитәхынхәит Аңсныка, дызцыз агәыгъ рахь. Амцапш иафәызәз зхәтәгәагъхәрала еибашьуаз арпәарцәа ирхылапштәын, имәақәтәтәын рхымәагъгара ибаагъсу ахылымтырц, Хазшаз илапш хара иркәыгамхарц, урт зегъ рзы уи иашьапкрей имтәаматанейрей мәапгәлатәын. Зыуаажәлар рхәфәра иахәтараз абырг шлара шкәкәа, заазаратә цакы хара кыз иажәа шәан-изан вбак узамто, дцәажәон ицкәыны, ипсып абжытцкәа умахауа иразаны, аха ахтә итаргъшыны. Иажәа пхьылдан, икәыгъан.

«Аңсны зыкәшәаз арыцхара Чечентәылазы ихьаа дууп. Еитцәгыло абигъаракәа аамстәшәа-

ла раазаразы, Кавказ ианакәызаалак абыргцәа рхатәра акырза атцанакан. Убри азоуп сара арт арпәарцәа сызырлагылоу», – ихәеит Хасан ицәаажәаракәа руак аан.

– Аңсуаа рхақәитразы ақәгъара апхьагылаф, ажалар мацкәа рзинкәа рыхьчәф, Кавказ атеи лаша Владислав Арзынба дахьыз Ешыра ақыта пшзоуп даара. Аамтәла уи атцара ахытцәз абжәратә школ ашәафәоуп сара сгәа Сеидык дахьтәхаз, – инацитцан иажәа, даатгылеит мацк. Анафс, инапәфәи ирены иикыз агәзәт «Республика Абхазия» ааитцхын, Лев Лиубченко иеицырдыруа ицәахәкәа, атцхәтәантәи ацәахәа еица иналкәаны днапхьейт:

Абхазы, абхазы, вас мало,
Нечестный, несправедный бой!
Но танк не страшнее кинжала,
Когда твои братья с тобой!..

Ааи, атцхәтәантәи ацәахәа ала ихәеит абырг гәатә лаша ихәарц иитәхыз зегъы, хатәла ихьымагъгашьала иртцәыргуа уи атцакы.

31 шыкәса рапхьа Аиааира наза хәазгәз, зыхьзкәа ахааназгы еитцәгыло абигъаракәа икамыршәкәа, ашәышыкәсацәа иргәылганы еимырдало Чечентәыла атеицәа иреиуоуп: Хамзат Ханкаров, Иса Арсамиков, Курейш Алаудинов, Лом-Али Чачаев, Алхазур Сулейманов, Темирбулат Ахмадов, Абузид Ахьиадов, Умулат Дашаев, Адам Саипулаев, Султан Дакаев, Магомед Абубакаров, Турпал-Али Атериев ухәа азәыршәы.

«Ххæыцкъæ ираххæои?...»

Хтæурых мызырц

■ **Апшалас мазажæак сзеитæ-нахæарц атахушæа пшьаала иасуеит... Икæлон уи атлабыгкæа зегъы еимданы, быгкæакгъы фыршæшæаны анафс æеартынчыр, аха мап... Апшалас асуеит еиктæа-рада, аамтæ иахъанза иазаамгаз тæурыхк сзаанартырц агъы итæушæа. Шака æеартынчыны, апстазаара агæбылар еизнархæуазеи ари апшалас. Иара тынчуп, избанзар икæсуеит атынчра ахра ахъауа атæылаф, ахысбжкæа амаалыккæа рыцæа ахъеиларымго, ажæфан лашаза, есминут сатцапшландаз ухæартæ еипш иахъыцкъоу.**

Сымзырхæфæ стæаны срызхæйцуеит Апсны тæурых адаккæа... Цæйббрамза ахыркæшарæх ахы архоит, убри акнæтæ сазхæйцуеит апсуаа ипшьоу хныхæа – Аиааира амш. Ари амш ааигæахарц азы шакафы «Схынхæуеит С-нана» хæа хæаны, назаза рыфнæшæ аркны ицада? Шакафы рыфнæшæ иназгашаз амфæ изанымлада? Интæом аздаара «Шакафы?»...

Апсынтæыла ахъчаразы хæдсадгыл атеицæа абъуар иацагылт, ага икæхра акæын урт рхæйцракæеи рыпхызкæеи ирылаз.

Ага амца аиркхъан хтæыла, ацара иафын аибашъра афбатæи амш.

Ускан апсуаа ргæисыбж знырыз С. Сосналиев напхгара зитæз Кавказ-Нхытæи хашъцæа ргæйц рыжæаа хæдыртæрт хæдсадгыл ахъ иааит. «Ашьеи-ашъеи еибадыруеит» – хæа ражæа иалоуп апсуаа, уи иаашатæккæаны иагътабыргхит хæжæлар агæафра ианалагылаз аамтæзы.

Ахæанырцæ ртæацæа ныжъны, урт агæйгара рытаны, хатæгæафхæрала Апсныка иаауан Нхытæ Кавказ аеспубликакæа ркнæтæ еипш, Урыстæыла аладантæи, Търкæтæылантæ, Шъамтæылантæ, Иорданиантæ ахатæгæафхæцæа. Ргæи итърхæауазар акæхарын абас еипш икæз ажæакæа: «Ахымфæс сгæатца тнабларгъы, уи ахымфæс апсуаа рыпсадгыл иалалартæ икастæом» – хæа.

Шака агæымшæара имазар акæи ауафæ, апсра дацæымшæакæа ага ифæагылоу? Уи агæымшæара еихагыи игæгæахоит аибашъфы даеа тæылак акынтæи дааны, «апсуаа ртæурых ызыр, ххæыцкъæ ираххæои, шæара шæабаказ апсуаа ауыбхæа реипш шъатанкыла ианыкæырхуаз хæа ихæзтæар?» хæа зхæа. Тæурых афæ дыкан арт ажæакæа зхæаз, уи хатæгæафхæрала еибашъуаз Адам Хæаде иакæын.

Апсны Ацъынцтæылатæ еибашъраан афырхæтæра дузза аадырпшуан аибашъра иалагылаз атеицæа ранацæагъы. Атыхæтæанынза ипцæомызт урт ргæйгара арахæйцкъæ, иахъамзар уатæи аибашъра еилгап,

хгæарацæа фæхæа ашæахæабж тæуф хæа ихæйцуан, аха цъоуку ргæарацæа амыткæмабж тæуфан, цъоуку ргæйгара еикæырхо иааиуан.

Даеа тæылак афæ икæз хатæгæафхæрала еибашъуаз ранацæагъы агæйрæа тæаха-гылаха рнацæомызт, еибаркны измаз агæйгара мацара акæын. «Сара сыцкæын ипсадгыл Апсны ихы акæйтæит, арахъ (Търкæтæылака) иаагара сашътамлазеит, избанзар иара ус итæхын, ипсадгыл дагæйдкыланæ дамоуп» лхæит хатæгæафхæрала Търкæтæылантæи иааны иеибашъуаз амхæуыркъæа рхылтшътра Ханефи Егæож иан.

Апсны Ацъынцтæылатæ еибашъра иалахæын 2300-фæк инарæи ханы хатæгæафхæрала еибашъуаз. Урт ркынтæи Апсны ахæйтæра рхы акæйтæит 260-фæк инарыцы.

Апсны ахæйтæра рхы акæйтæит 260-фæк инарыцы. Ахатæгæафхæцæа рахътæ: 51-фæк «Апсны афырхæтæа» хæа ахъз рыхтоуп; 247-фæк «Леон» иорден ранашъоуп; 623-фæк «Агæымшæаразы» амедал ранашъан;

Апсуа жæлар ргæисыбж знырны хæдсадгыл ахъчаразы Апсны атеицæа ирывагылаз хатæгæафхæрала еибашъуаз ргæалашæара ызуам. Уи ыкæзауеит апсуа афнацæагъæ рфæи алфæтææ иеиуанатцы, апсуа зыхъкæа ытхæраа иааиуанатцы...

Аида Габуниа

«Афырхæтæа рхылтшътракæа»

Апатриоттæ лагер аартын

Аманда Анталаа

■ **Цæйббрамза 23 рзы Очамчыра араион Тамшь ақытан жæларбжæратæи афæр рпатриоттæ лагерæ «Афырхæтæа рхылтшътракæа» аартра мæапысит.**

Алагер лахæылацæас икæлеит 1992-1993 шыкæскæа рзы Апсны жæлар Рцъынцтæылатæ еибашъра аветеранцæеи хатæгæафхæрала еи-

башъуаз рмæтацæеи рхæйцкъæеи, иара убас Урыстæыла Курсктæи аобласт акынтæи 14 шыкæса инаркны 22 шыкæса ркынза зхытæуа афæри. Афе-стиваль аартра иалахæын Апсны Ахæйтæрæра апыза-министр актæи ихæтыпуаф, атранспорти аенергетикæи рминистр Цъансыхæ Нанба, аспорт азы Апсны Ахада иабжъгаф Ахра Ашæба, аицæара «Апсны анацæа атынчреи асоциалтæ иашарæи рзы» ахантæафæи, Апсны Ауа-ажæларратæ палата амазаныкæгаф Гæыли Къычба, Акæа акалакæ ахада ихæтыпуаф, аибашъра аветеран, Леон иорден занашъоу Автандил Сурманизе, Акæа акалакæ ахада ихæтыпу-

аф Леон Кæарциа, Афæри аспорти рыздæаракæа рзы Апсны Ахæйтæрæратæ Еилакы ахантæафæи Тарашъ Хæба, Апсны икоу «Россотрудничество» ахæтарнакæра анапхгæфы Владислав Куликов, Адыгеиантæи хатæгæафхæрала еибашъуаз 1992-1993 шыкæскæа рзы Апсны жæлар Рцъынцтæылатæ еибашъра аветеран, «Агæымшæаразы» амедал занашъоу Каплан Куижев. «Ас еипш аусмæафгæтæкæа рымæафгæра даара акратæанакæуеит хæа ихæпхæзоит. Апатриотизмæра хæдæа ирылсны ицæит. Шæабицæра иацæанакæуа ауаа, афæр рыцæаажæара даара акратæанакæуеит», – ихæит Цъансыхæ Нанба. Аартра иазкыз агæйргæаратæ усмæафгæтæ анафс ашахмæти, адоминои, анапылампыл рзы аицлабракæа мæапысит.

Зыхъз камшæо

Агæалашæара ыкæанат

■ **Аахытæ-Уапстæыла ахтныкалакæ Цъынвал афнеихагылакæа руак акны, септiабр 18 рзы иаартын амеиорналтæ гæи, 1992-1993 шыкæскæа раан Апсны ахъчаразы зхы иаеиизгæа хатæгæафхæрала Нхытæынтæ иааны ихæвагылаз агæымшæакæа ируазæкыз, 29 шыкæса дшыртæагылаз хæдæрыла уи зыхъгы акæызтæз «Леон иорден»-и, Аахытæ-Уапстæыла ахæйтæрæратæ медаль «Апсадгыл ахъчæа»-и занашъоу Еналдиев Дмитри (Давид) Вахтанг-ипæи хъз акамыршæра иазкны.**

Аусмæафгæтæ рхы аладырхæит Аахытæ-Уапстæыла аихæбыра рхæтарнакæа: атæыла ашæартадара ахелилак амазаныкæгаф Анатоли Плиев, аихæбыра рхантæафæ актæи ихæтыпуаф Алан Цъиоев, Цъынвал акалакæ Ахадара аихæбыра Ромеи Хугаев дназлаз уи ахæтарнакæа, иара убас Еналдиеваа рыжæалантæкæа.

Амеиорналтæ гæи иахаршæыз ацаха шкæакæа ахихит Еналдиеваа риешъара акнæтæ еицæагыло абицæра ахæтарнак.

Амитинг аартуа Алан Цъиоев икæгыларæфæи иазгæеитæит: «Дмитри Еналдиев злахъынцæа цъоушъаша

ахæтаракæа дыруазæкын иаазашъеи идуеилкааратæ хымæафгæшъеи рыла. Уи дреиуан, убри афæйза алшарæи агæагъреи ныкæызгæоз, зыбзоурала иахъа Аахытæ-Уапстæыла хæйтæрæрак ахæсабала ишъафæгыланæ афæи-арамфæа иану пхъафæа. Ас еипш икæз ауафæи, хæарада ихы изакæнаргомызт хешъаратæ Апсны ускан имæапысуаз агагылазаашъа уадафæа хырфæа рымтæкæа ражъра. Апсуааи ауафæаи ахааназгъы хаштра рызрыкæым Дмитри Еналдиеви уи зкъыла ифæызцæеи реипш икоу афырхæтæа. Урт ргæалашæара иазку аусмæафгæтæкæа рыла иаазалатæуп еицæагыло абицæракæа».

Ргæалашæаракæа рыла Дмитри Еналдиев ихæтæра иахæаажæеит уи икæлацæа, класск акны ацæра ицызтæоз ифæызцæа, игæылацæа. Анафс, иара дзоушъытæмтоу ашкол ацафæа ажæеинраалакæа исахъаркны ирыцхæит.

Аижæлантæкæа Еналдиеваа рыхъзала икæгылаз Нхытæ-Уапстæыла – Аланиа ауаажæларратæ палатæи, Жæларбжæратæи ауаажæларратæ хейдкыла «Ауафæса Иреихæзоу Рхелилак»-и рлахæыла Кæзбек Еналдиев, амеиорналтæ гæи аартра апшьызгæиз, ари аус иахæтæгыланæ амфæ азылызхыз акалакæ анапхгæри, иалахæызи зегъы итæбуп хæа рахæо: «арт амшкæа рзы зымшира ыкæз Дмитри илахъынцæа къæфхæит, аха уи фырхæтаркыла дымфæсит, ижæлеи ижæлари рыхъз тигеит, уи азоуп ахæтæа дзиуа адæи зыкæугъы» хæа ихиркæшеит иажæа.

Афырхæтæа ихрæа

Хаштра зкæым

■ **Септiабр 21 рзы Акæа, Ареспубликатæ хæйцтæи-кæйпштæ спортшкол акны имæапысит каратæ азы дантæа ашътахъ Апсны Урыстæылеи Афырхæтæа хæа ахъз хæракы зыхтоу Витали Вольф «Игæаларшæара Ахрафæа» иаарту ареспубликатæ турнир.**

Уи рхы аладырхæит Апсны Башкортостани рыкæлаккæеи рриакæеи рахътæ 140-фæк ркынза аспортсменцæа. Аиндæтæларæкæа мæапысуан ари аспорт хкы еиуеицшым афæзæракæа акыр рыла.

Агæалашæаратæ усмæафгæтæ аартæракны икæан хтæыла Ахада аспорт азтæаракæа рзы иабжъгаф Ахра Ашæба, амилацтæ аолимпиатæ хейлак ахантæафæи Валери Аршба, аспорти афæри рыздæаракæа рзы Ахæйтæилакы абафæртæуæра акæша аихæбы Жана Зантæриа, Урыстæыла ахæтарнакæра аусзуаф Фиодр Наумкин, ахæйцтæи-кæйпштæ спортшкол адиректор Татиана Емухвари, акаратæ азы еицърдыруа аказа Михаил Степин, каратæ Апснытæи афедерация Ахада Сергей Демианов урт зегъы ажæафхæкæа рыла аихъзара хæраккæа рзеигъыршъеит атурнир алахæтæа.

Атурнир азбæа хæдас дыкан, Урыстæыла зегътæи афæзæра змоу азбæа Артиом Гаспориан.

Аиндæтæларæкæа хæцъркхейт акапитан Артиом Папов инапхгæрала Урыстæылатæи 7-тæи артæтæ база аоркестр Апсны Урыстæылеи ргимнкæа анынанагæа, фæхæйтæрæрак рфырхæтæа итæацæа ркынтæ иаашъытæ

адныхæалара ианапхæа ашътахъ.

«Хæтыр зкæу, хæа Апсны Афырхæтæа, Урыстæыла Афырхæтæа Витали Вольф игæалашæара ахъзала имæапысуа каратæ азы жæларбжæратæи атурнир алахæтæа! Хæра хзы игæахæароуп фæхæйтæрæрак ирхæтарнакæоу еицæагыло абицæра шæахъ ххы нарханы адныхæалара акацæра. Агæра аагоит ари атурнир шæарæи шæыкæлацæеи рыбзоурала пхъафæагы ишацæахо, насгъы уи хæжæларкæа рыбжæара анафсгъы аиуызарæи аимабзиарæи рышъатæа гæгæакæа рхæрафæи шæфæа бзиахæп, афæр апсадгыл абзиабæра ацафæафæа шæылаазæрафæи акыр цæзæкуа усмæафгæтæи икæлап хæа. Хæтырла, Александр Степан-ипæи Лиудмила Григори-ипæи Вольфаа. Ареспублика Алтаи, ахабла Союзга».

Ари аусмæафгæтæ далахæын иара убас агæыхæаларатæ фонд «Иахгæалашæоит» ахантæафæи ихæтыпуаф Лиалиа Чамагæуа. Ари афонд тæуцæа аахыс афырхæтæа итæацæа ирымадоуп. Аиааира 30 шыкæса ахытæра аламтæлаз, 2023 ш. рзы афонд ахантæафæи Апсны Жæлар Рейзара - Апарламент адепутат Леонид Лакербаиеи уи ицхырафæи Индира Фæрдани Витали Вольф итæацæа иртæаит, Апсны Жæлар рыхъзала ахæтæкæеи аматериалтæ цхыраарæи рызнагæра рхыкæкны.

Лиалиа Чамагæуа афонд «Иахгæалашæоит» ахъзала зегъ раастæ еилкæуа Башкортостантæи акоманда ахæтарнак хæмтæс илцæит «Фазиль Искандер дызну аразынтæ апсар».

Афырхæтæа рыхъз бзанцæи изуам егы аамтæ царгъы, уи змырзуа иаазагоу аусмæафгæтæкæа мæафæагонатцы.

А. Амзацба